

13. Івашковська В. Військово-патріотичне виховання української молоді на початку ХХ століття // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 68–70.
14. Конотоп І.І., Верченко Т.В. Насонова Л.Ф. Традиції військово-патріотического виховання в школі. Возрождение и развитие // Завуч. – 2000. – № 7. – С. 106–111.
15. Кужилин С.Ф. Развитие военного патриотизма в послереволюционный период // Телескоп. – 2002. – № 1. – С. 175–185.
16. Лутовинов В.И. Гражданско-патриотическое воспитание в современных условиях: взгляд на проблему // Патриот Отечества. – 2006. – № 5. – С. 32–34.
17. Пашенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 9–14.
18. Постанова Верховної Ради України від 22.09.2004 № 2033-IV «Про прийняття за основу проекту Закону України про Загальнодержавну програму патріотичного виховання молоді на 2004–2008 роки» // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
19. Постанова Верховної Ради України «Про заходи Кабінету Міністрів України щодо захисту національних інтересів держави у сферах національно свідомого і патріотичного виховання молодого покоління та забезпечення умов його розвитку» від 22 травня 2003 р. № 865 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 24. – С. 31.
20. Розпорядження Президента України «Про заходи щодо дальшого вдосконалення системи патріотичного виховання молоді» від 29 червня. 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 5 липня. – С. 10.
21. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення турботи про захисників Вітчизни, їх правового і соціального захисту, поліпшення військово-патріотичного виховання молоді» від 21 лютого 2002 р. // Уряд. кур'єр. – 2002. – 6 березня. – С. 15.
22. Указ Президента України «Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді» // Держаний вісник України. – 2002. – № 21. – С. 15.
23. Чорна К. Громадянське виховання – нагальна потреба України // Освіта України. – 2000. – 20 грудня. – С. 5.
24. Щегорцев А.А., Щегорцев В.А. Советская молодежь: Эволюция политических взглядов. – М., 1990. – 144 с.
25. Ясєв Г. Державна програма патріотичного виховання населення: (Пропозиції Державного комітету України у справах ветеранів та проект Програми) // Світ дит. б-к. – 2003. – № 2. – С. 4–7.

УДК 37.013.42

О.М. Короткова

АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ «ІНФАНТИЛІЗМ» У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУКАХ

Анотація. В статті розкрито специфіку терміну соціального інфантилізму, розроблена класифікація інфантилізму, проаналізовано особливості соціалізації інфантильних підлітків.

Annotation. In article is revealed specifics of the term social infantilism, designed categorizations of infantilism, given analysis of the particularities to socializations infant teenager.

Ключові слова: інфантилізм, соціальний інфантилізм, розвиток, соціальна зрілість.

Актуальність проблеми. В умовах розбудови української державності, яка супроводжується такими соціально негативними явищами як криза бездуховності, розпад інституту сім'ї, фактичний занепад школи, як виховного закладу, набула актуальності така соціально-педагогічна проблема як інфантильність підростаючого покоління. Сучасному суспільству вкрай необхідні особистості, що мислять творчо, соціально активні, компетентні, здібні самостійно приймати рішення, з високим рівнем соціальної зрілості.

Отже, спираючись на вимоги сьогодення, соціальне замовлення, важливим є вміння пристосовуватися до певних умов, здатність оцінювати ситуацію і адекватно на неї реагувати, прагнення до певної мети і подолання перешкод. Якість соціалізованої особистості – це креативність, активність та комунікабельність, але не кожна особистість проявляє ці якості. І таким членам суспільства важко знайти своє місце в соціумі. Вони відчувають труднощі у спілкуванні з однолітками, ними нехтують, вони почувають себе відщепенцями.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є теоретичне уявлення про сутність проблеми інфантилізму та виявлення причин виникнення соціального інфантилізму. Для вирішення цієї мети визначено такі завдання: розкрити специфіку терміну соціального інфантилізму, проаналізувати особливості соціалізації інфантильних підлітків.

Виклад основного матеріалу. Проблема інфантилізму в різні часи цікавила багатьох дослідників. Спочатку це явище розглядали у зв'язку з патологіями ендокринної системи, з інтелектуальною та фізичною недостатністю, в контексті психопатій, неврозів та ретардації розвитку особистості.

Розглядаючи історичну хронологію цієї проблеми значимо: термін «інфантилізм» було введено французьким психіатром Ернестом Ласегом у 1864 році. Під цим поняттям він розумів відносну затримку темпу психічного і фізичного розвитку людини.

Перший докладний опис клінічної картини інфантилізму належить П.Лорену (P.J. Lorain, 1871), який відносив

до цього явища низькорослість, дитячість у поєднанні з нерозвиненістю психіки.

Психологія Г. Антон, Г. Шутте, Е. Крепелін розглядали інфантилізм як фізичну та психічну затримку розвитку внаслідок розладу обміну речовин, що походили з боку залоз внутрішньої секреції, як прояв парціальної затримки розвитку, що пов'язана з істерією.

Представники психоаналізу уявляли інфантилізм як прояв несвідомого і нерозвиненість форм психічного захисту особистості, як розвиток сексуальності на інфантильній стадії.

Корені особистісних відхилень, за Адлером, слід шукати не стільки в об'єктивних дефектах, скільки в нездатності пристосуватися до навколишнього середовища.

Показником здоров'я, барометром нормальності є так званий соціальний інтерес, передумови якого вроджені. Але відомо, що він не зростає з віком автоматично, а потребує усвідомлених зусиль для свого розвитку [11, с.171]. За уявленням Ф.Ю. Василюка, людина може жити в зовнішньому легкому і внутрішньому простому життєвому світі, який зручно назвати інфантильним. Такий світ забезпечує нехайне задоволення потреб, що виникають. Норма такого світу - повна вгамованість, внутрішня заспокоєність. Якщо якась складність все ж таки виникає, людина відповідає на неї стресовими реакціями, бо не вміє долати перешкоди ані в зовнішній, практичній діяльності, а ні у внутрішньому, ідеальному світі [11, с.183].

Аналіз публікацій та досліджень в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що у сучасній літературі термін «інфантилізм» використовується достатньо широко. Так, його розглядають як стан в рамках інтелектуальної недостатності у дітей, викликаної різними етіологічними чинниками, а саме конституціонально-генетичними, внутрішньоутробною інтоксикацією, токсико-інфекційними діями в перші роки життя дитини (В.В. Ковальов, 1979), як особливість фізичного і соціопсихічно-

го розвитку підлітків (А.Е.Лічко, 1985), як характеристика особи (А.В.Петровський, 1990).

Інфантилізм, як порушення в регуляції поведінки, розглядає І.А.Кудрявцев [5]. К.С.Лебединська [1] вважає інфантилізм особливим варіантом акселерації. На її думку акселерація притаманна більше дівчатам, а інфантилізм хлопцям. Її думку поділяють і такі науковці як В.В.Ковальов, О.Д.Сосюкало. О.В.Безпалько розглядає інфантилізм як втрату надії на можливість зміни ситуації [2, с.17]. П.А.М'ясоїд основними ознаками інфантилізму вважає незрілість емоційно-вольової сфери, втомлюваність, відсутність ініціативи і відповідальності, примхливість [6, с.162].

В сучасних словниках термін інфантилізм визначається як «затримка розвитку організму; збереження в психіці і поведінці людини особливостей, притаманних більш ранньому розвитку» [9, с.145].

Інфантилізмом називають збереження у дорослих рис вдачі типових для дітей, таких, наприклад як безпорадність, невпевненість у собі, наявність особливої потреби в чийсь турботі, чиєму-небудь авторитеті.

Близькі до терміну «інфантилізм» терміни «особова незрілість», «незріла особа» і т.п. Ці поняття, хоч і використовуються достатньо часто, проте, виявляються дуже широким в своєму тлумаченні, підкреслюючи в основному соціальний бік розвитку. С.О.Кулаков вважає поняття «інфантилізм» близьким до поняття «нерозвинена особистість».

Замість терміну «інфантилізм» деякі зарубіжні і вітчизняні автори вважають за краще використовувати термін «відставання», «відсталість» (*Retardierung*), а відповідно до цього і термін «часткове відставання». Останні, проте, не зовсім співпадають з поняттям «інфантилізм». Частіше вони описують більш широкий діапазон проявів, що охоплює як стійкі, так і перехідні затримки сомато-психічного розвитку.

Таким чином термін інфантильність є складним і неоднозначним. Зважаючи на це ми вважаємо наступне визначення цього явища найбільш повним: **інфантилізм** – це збереження у психіці та поведінці дорослої людини якостей, рис і особливостей, які притаманні дитячому віку, а також затримка у розвитку [10, с.212].

Ми систематизували це поняття і пропонуємо класифікувати феномен інфантильності:

- за віком виявлення, розділяючи інфантилізм і ювенілізм;
- за походженням: конституціональний, органічний, психоендокринний, соматогенний, соціокультурний інфантилізм;
- за складністю: гармонійний (простий), дисгармонійний (ускладнений);
- за повнотою обхвату сфер: тотальний і парціальний;
- за предметом дослідження: психічний, фізичний, соціальний, психосексуальний, професійний.

Як бачимо сучасний термін інфантильність широко використовується в психології та педагогіці, і розуміється як затримка чи зупинка розвитку. Останнім часом поняття інфантильності використовується не тільки як особистісна характеристика, а й у більш широкому соціальному значенні, але термін «соціальний інфантилізм» має свою специфіку і не можна вважати достатньо розкритим. Досі невирішеним залишається питання наукового обґрунтування основних компонентів цього питання.

На сучасному етапі досліджень прояви соціального інфантилізму обмежуються ствердженням про незрілість або несформованість деяких соціальних знань, навичок та вмінь (які, можливо, ґрунтуються на психічних дисфункціях), наприклад, відповідальності, самостійності тощо.

А.Ф.Мельникова і Г.С.Сухарева зазначають, що соціальний інфантилізм – це відставання соціальної зрілості молоді від біологічного розвитку, що свідчить про порушення механізму включення молодого покоління в життя дорослих, що має на меті прийняття на себе нових обов'язків та зобов'язань.

У словнику-довіднику з соціальної педагогіки під редакцією Т.Ф.Алексєєнко соціальний інфантилізм визначається як відхилення, затримка у соціальному розвитку особистості відносно групи ровесників і вимог суспільства внаслідок особливостей умов соціалізації, упущень у вихованні і низької активності у самовихованні [10, с.212-213].

Ми вважаємо, що соціальний інфантилізм проявляється в прагненні покласти відповідальність за прийняття рішень на інших, зайняття позиції «вічної дитини» і розглядається як недостатня активність особистості. У таких підлітків зберігаються дитячі риси, які переплітаються з дорослими інтересами. Деякі з них повертаються до форм поведінки, які властиві дітям більш молодшого віку, але більшість встає на шлях поведінкових порушень, що ґрунтуються на дитячих реакціях опозиції та наслідуванні асоціально-незрілим зразкам поведінки дорослих.

Саме за таких умов можливе формування соціальної інфантильності. Таким чином соціальна інфантильність набуває сили у разі загальмування процесу дорослішання, який проявляється у необачному та безглуздому прийнятті рішень (які не співвідносяться з хронологічним віком індивіда), безвідповідальності, наївності та поверхневості думок, надто великій нереалістичності соціальних очікувань. На нашу думку існуюче становище посилюється:

- несприятливою соціально-економічною ситуацією в державі;
- духовною, а відповідно, виховною кризою суспільства;
- дефіцитом позитивного впливу на підростаюче покоління з боку таких інститутів, як сім'я та школа;
- педагогічною некомпетентністю батьків;
- недостатньою увагою щодо профілактики соціальної інфантильності з боку школи та сім'ї, тощо.

Ми згодні з думкою психотерапевта Марка Сандомирського, що однією з головних причин зростаючого рівня інфантилізму суспільства є зміни методик виховання дітей [8]. Нездатність приймати самостійні рішення прививають людині з самого раннього віку. Роль сім'ї та батьків детально розглядають Є.П.Белінська та О.А.Тихомандрицька, вплив цього фактора на прояв соціальної інфантильності описано у працях сучасних психологів. Так, А.О.Серьогіною [9] встановлено, що авторитарний стиль та гіперпідключання призводять до формування соціальної ригідності, авторитаризм різко знижує здатність до самостійного прийняття рішень і соціального вибору, а гіперпідключання є основним фактором формування особистісної, а потім і соціальної інфантильності.

Іншою причиною розвитку інфантилізму вважається високий рівень життя людей. «Природою передбачено певний алгоритм розвитку людини, - пояснює Марк Сандомирський. - Як маленька дитина спочатку вчиться ходити, а потім розмовляти, так і людина повинна розвинути як особистість, а вже потім — фізично» [7]. Підкреслимо, що в наш час все відбувається навпаки, психічний та соціокультурний розвиток сучасної особистості не встигає за біологічним.

Антропологі впевнені: людство йде по шляху акселерації. Зовнішні зміни особливо помітні у підлітків. Сучасні тинейджери виявилися вищими на зріст ніж їхні ровесники початку минулого століття в середньому на 8 см. Люди, які народилися в 20—30 роки ХХ сторіччя, лише в 18—19 років фізично відповідали рівню сьогоденних 15-річних підлітків. Прискорилося і статтве дозрівання у порівнянні з початком ХХ століття. Це відбувається не лише за рахунок генетичних змін, але й завдяки зміні образу життя. Не так давно вчені з'ясували: чим скоріше людина розвивається фізично, тим повільніше протікає її становлення як особистості. Вже к шістнадцяти рокам людина фізично розвинена, придатна до дитинонародження, однак формально вона ще носить соціальний статус дитини. Така невідповідність призводить до того, що вже сформованого підлітка насильно заставляють залишатися малюком, і тоді після недовгої

внутрішньої боротьби людина здається. Розвиток особистості гальмується, людина встигає спробувати стан безвідповідальності за особисті вчинки, що дуже характерно для маленької дитини. Людина розуміє, що бути інфантильним дуже зручно і залишається таким до кінця свого життя.

Ряд авторів (М.Кастельс, Є.П.Белінська, О.А.Тихомандрицька та ін.) відмічають у своїх дослідженнях роль засобів масової інформації в системі факторів соціалізації, що впливають на формування інфантильності. Сучасна дитина постійно піддається сильнішим інформаційним перенавантаженням. В її голові не залишається місця для таких понять, як «спілкування», «дружба», виникає дефіцит комунікативних навичок. І в наслідок цього порушується механізм соціалізації особистості. Такого роду соціальна непристосованість і є основною ознакою інфантильності.

У вітчизняній та зарубіжній науці прояв інфантильності звичайно пов'язують з ранніми етапами розвитку особистості (дитячий, підлітковий, юнацький періоди), але існує і така точка зору: соціальний інфантилізм може в тому чи іншому вигляді проявлятися на будь-якому етапі соціалізації.

Виходячи з вище зазначеного робимо висновок, що інфантильній особистості характерні підвищена чутливість, образливість, сором'язливість, невпевненість в своїх силах, страх перед новим, незнайомим, депресійні стани. Дії такої особистості як правило позбавлені самостійності. Інтереси досить часто змінюються. Інфантили люблять проводити час граючи, намагаються весь час розважатися і змінювати враження. Вони не виявляють цікавості до навчання, на уроках грають іграшками, які приносять з дому. Мислення таких дітей суто конкретно. Дуже часто спостерігаються істеричні реакції та явища нав'язливості.

Отже, для подолання проявів інфантилізму пропонуємо виховувати в дітей потяг до самостійності, стриманості, вміння доводити почате до кінця, розвивати лідерські якості. В школі необхідно дітям давати більше суспільних доручень і обов'язково контролювати їх виконання. Треба постійно активізувати самостійну діяльність дитини, заохочувати її, щоб викликати радість від досягнутого, підвищувати її віру в можливість долати перешкоди. Для цього не треба виконувати за дитину те, чому вона повинна навчитись, необхідно лише забезпечити умови для її успішної діяльності. Не треба приймати рішення за дитину, а краще підвести її до раціонального рішення і запевнити в необхідності його прийняття.

Особливу увагу необхідно приділяти ранній діагностиці проявів інфантилізму та її профілактиці. Вважаємо, що

ефективна профілактика соціального інфантилізму підлітків можлива за наступних умов:

- при тісній взаємодії сім'ї та школи;
- при комплексному характері профілактичних кампаній;
- при застосуванні соціально-педагогічних інтерактивних методів;
- активізації батьківської позиції;
- забезпеченні мотивації формування соціальної компетентності.

Висновки. В найбільш загальному вигляді «інфантилізм» визначається як затримка чи зупинка розвитку. Інфантилізм представляє собою затримку формування особистості як системи відносин: з'являються порушення в мотиваційній сфері, в сфері інтересів, порушується поведінка, почуття відповідальності, поняття довга і морально-етичних норм. Формування соціального інфантилізму пов'язане, перш за все, з порушенням процесу соціалізації і проявляється у розриві між біологічним та соціокультурним зростанням. Інфантилізм має різноманітну природу: конституційну, органічну, соматогенну, соціокультурну. Таким чином, термін інфантильність є складним, неоднозначним і потребує подальшого наукового аналізу і уточнення термінології.

Список використаних джерел:

1. Актуальные проблемы диагностики задержки психического развития детей / Под ред. К.С.Лебединской. — М., 1982.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. — К., 2003. — 134 с.
3. Буянов М.И. Ребенок из неблагополучной семьи. — М.: 1988.
4. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти т. Т.1. Вопросы теории и истории психологии. — М.: Педагогика, 1982.
5. Гурьева В. Виховання самодостатньої особистості через виховну систему життєвого самовизначення // Педагогічна скарбниця Донеччини. — 2004. - №2. — С. 56-57.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник. — 2-ге вид., допов. — К.; Вища школа, 2001. — 487 с.
7. Сандомирский М. Земле угрожает раса «людей-детей» // «Новые известия». - 30.11.2006.
8. Серегина Анна Александровна. Социально-психологические условия преодоления инфантилизма у безработной молодежи: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 — М., 2006. — 250 с.
9. Словарь по социальной педагогике: Учебное пособие для студентов ВУЗ/Автор-составитель Л.В.Мардахаев. — М.: Изд. Центр «Академия», 2002. — 368 с.
10. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф.Алексенко. — Вінниця: Планер — 2009. — 522 с.
11. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. — К., Либідь, 2003. - 374 с.

УДК 377.1(100)

М.В. Криволапчук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Автор в даній статті розглядає світовий досвід становлення та розвитку професійно-технічної освіти, аналізує систему професійного навчання провідних країн світу; теоретично обґрунтовує сучасний стан закордонної професійно-технічної освіти; визначає основні напрямки подальшого розвитку системи професійно-технічної освіти України на базі досвіду найрозвиненіших країн Євросоюзу.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійно-технічне навчання, первинна професійна підготовка, система професійно-технічної освіти

Author of this article examines the international experience of formation and development of vocational-tech education, vocational training system analyzes the leading countries of the world; theoretically justifies the current state of foreign vocational education; determines the main directions of further development of vocational education in Ukraine on the basis of the experience of most developed countries in the European Union.

Keywords: vocational education, vocational training, primary training, vocational education of VTE, VTE program, vocational school or college.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Професійно-технічна освіта є складовою системи

освіти будь-якої країни, в тому числі й для України. В сучасних умовах прогресивних технічних, економічних та політичних змін система освіти, в тому числі і професійно-